

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

-

2. Lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset

-

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen viran puolesta

-

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä

-

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

-

6. Oikeudellinen apu

-

7. Oikeudenkäyntimaksu

-

8. Lasten asema

Lapsiasiavaltuutettu pitää mietinnössä esitettyjä tavoitteita kannatettavina. Lapsiasiavaltuutettu pitää erityisen myönteisenä, että tuomioistuinmaksulain 2 §:ää esitetään muutettavaksi siten, että lähestymiskieltohakemus olisi maksuton riippumatta siitä, meneekö hakemus läpi. Etenkin lapsille ja nuorille lähestymiskieltohakemuksen mahdollinen maksullisuus (250 e) riippuen päätöksen lopputuloksesta voi muodostua kynnyksysymykseksi. On kestävämpää, jos lähestymiskieltoa jätetään hakematta mahdollisten kustannusten pelossa. Lisäksi on lähestymiskiellon tehokkuuden

kannalta äärimmäisen tärkeää, että lähestymiskiellon rikkomista koskeva asia tulisi lähestymiskiellon mukaan käsitellä kiireellisenä (17 a §).

On myönteistä, että mietinnössä on tuotu esiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. LOS) mukaisia velvoitteita (s. 36). Mietinnöstä ei kuitenkaan täysin ilmene, miten LOS:n mukaiset velvoitteet on pyritty huomioimaan lähestymiskiellon tehostamiseen liittyvissä ehdotetuissa lakimuutoksissa.

Lapsen oikeus tulla kuulluksi

Mietinnössä esitetyn oikeuskäytännön valossa (KKO 2019:50) on todettavissa, että lapsen oikeus tulla kuulluksi (LOS 12 art) ei täysin toteudu, vaikka lapsen kuulemista on painotettu myös hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta (HE 144/2003 vp, s. 22). Mietinnössä ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, miten lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa pyritään paremmin turvaamaan lähestymiskieltoasioissa. YK:n lapsen oikeuksien komitea (jälj. LOS-komitea) on korostanut, että sopimusvaltioilla on ehdoton velvollisuus toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä pannakseen lapsen oikeuden tulla kuulluksi täysimääräisesti täytäntöön kaikkien lasten osalta (CRC/C/GC/12, kohta 19).

Tässä yhteydessä lapsiasiavaltuutettu haluaa myös korostaa, ettei lapsen oikeus tulla kuulluksi velvoita lasta, ja että lapsella on oikeus olla käyttämättä tätä oikeuttaan (CRC/C/GC/12, kohdat 16 ja 22). Kun lapsia kuullaan ikäviä tapauksia käsiteltäessä, on huomioitava, ettei lasta haastatella useammin kuin on tarpeen (CRC/C/GC/12, kohta 24) Sopimusvaltioiden on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että lasta suojellaan täysin hänen käyttäessään oikeuttaan tulla kuulluksi (LOS-komitea on korostanut, että sopimusvaltioiden on tiedostettava, millaisia kielteisiä vaikutuksia LOS 12 artiklan ajattelemattomalla käytöllä voi olla erityisesti tapauksissa, joissa on kyse hyvin pienistä lapsista, tai tilanteissa, joissa lapsi on joutunut rikoksen, seksuaalisen hyväksikäytön, väkivallan tai muunlaisen huonon kohtelun uhriksi, CRC/C/GC/12, kohta 21).

Olennaista on, että lapsella on tosiasiallinen mahdollisuus tulla kuulluksi lapselle sopivissa olosuhteissa (CRC/C/GC/12, kohta 23) ja että tämä ilmenee selkeästi laista, jotta lain soveltamiskäytäntö on yhdenmukaista.

Lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempaansa

LOS 9 artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltioiden on kunnioitettava vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.

Lapsen edun sisältö tulee määrittää tapauskohtaisesti siten, että lapsen henkilökohtainen tilanne, olosuhteet ja tarpeet huomioidaan (CRC/C/GC/14, kohta 32) Huomiota tulee kiinnittää muun muassa lapsen kehitykseen (CRC/C/GC/14, kohta 42) ja turvallisuuteen (CRC/C/GC/14, kohta 73). Lapsen edun arvioinnissa huomioitavat seikat voivat olla ristiriidassa, kun arvioidaan tiettyä tapausta ja sen olosuhteita: esimerkiksi perheen säilyttäminen voi olla ristiriidassa sen kanssa, että lasta on tarve suojella riskiltä joutua vanhempien väkivallan tai hyväksikäytön uhriksi (CRC/C/GC/14, kohta 81). Eri tekijöitä punnittaessa on muistettava, että lapsen edun arvioinnin ja määrittämisen tarkoituksena on taata sekä kaikkien LOS:ssa ja sen valinnaisissa pöytäkirjoissa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nautinta että lapsen kokonaisvaltainen kehitys (CRC/C/GC/14, kohta 82).

Lapsen oikeus suojeluun väkivallalta

LOS 19 artiklan velvoittaa sopimusvaltiot ryhtymään kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Mietinnössä esitettyjen muutosten, joiden tarkoituksena on parantaa lähestymiskiellon tehokkuutta ja lisätä uhrin turvallisuutta, voidaan katsoa olevan LOS 19 artiklan mukaisia. Esimerkiksi ehdotetuilla muutoksilla lähestymiskiellon 11 §:ään on tarkoitus mahdollistaa se, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttäisi kiellon välitöntä antamista. Ehdotettu muutos selkeyttäisi viranomaisen mahdollisuuksia toimia henkilöiden suojelemiseksi väkivallalta. Etenkin nuoremmille lapsille oman suojan tarpeen arviointi ja ilmaisu voi olla hankalaa, joten ehdotettu muutos on tervetullut.

Jatkovalmistelussa voisi olla syytä pohtia sitä, tulisiko perusteluissa tarkentaa lain soveltamismahdollisuuksia liittyen erilaisiin väkivallan uhkiin. Tehokkaan soveltamisen kannalta voisi olla perusteltua korostaa sitä, että lähestymiskieltoa voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa on esimerkiksi uhka siitä, että lapsi on joutumassa haitallisten käytäntöjen, kuten silpomisen, kohteeksi. Sekä LOS-komitea että YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea suosittelivat, että sopimusvaltiot hyväksyvät tai muuttavat lainsäädäntöä puuttuakseen tehokkaasti haitallisiin käytäntöihin, muun muassa varmistamalla, että lainsäädäntö sisältää pakolliset lähestymiskiellot tai suojelumääräykset niiden henkilöiden suojelemiseksi, jotka ovat vaarassa joutua haitallisten käytäntöjen kohteeksi (CEDAW/C/GC/31 –CRC/C/GC/18, kohta 55). Lisäksi, LOS-komitea piti tervetulleina Englannissa ja Walesissa tehtyjä lainsäädäntömuutoksia, joiden seurauksena laissa

nimenomaisesti mainitaan silpominen sekä sen uhka perusteena lähestymiskiellolle (CRC/C/GBR/CO/5, kohta 46).

Lähestymiskiellon sisältö

Lähestymiskieltolaki (3 §) kieltää nykyisellään suojattavan henkilön tapaamisen tai häneen yhteyden ottamisen sekä suojattavan henkilön seuraamisen ja tarkkailemisen. Laajennettuna lähestymiskiello voidaan määrätä koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Tehokkuuden osalta olisi jatkovalmistelussa syytä tarkastella myös mahdollisuutta nk. liikkuvaan lähestymiskielloon. YK:n lapsen oikeuksien komitea on nimittäin pitänyt myönteisenä Itävallan lain mahdollistamaa nk. liikkuvaa lähestymiskielloa, jolla taataan kattava suoja suojattavan henkilön oleskelupaikasta huolimatta (CRC/C/AUT/CO/5–6, kohta 3). Suomessakin lain esitöissä on todettu, että osuessaan samaan, esimerkiksi julkiseen tilaan, ei henkilö, jota vastaan kielloa on pyydetty, saisi kohdistaa itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön minkäänlaisia yhteydenottoja. Samassa kohdassa tosin todetaan, että olisi myös kohtuutonta kieltää henkilöä oleskelemissä tietyissä julkisissa tai vapaa-ajan palveluja tarjoavassa paikassa (HE 41/1998 vp, s. 18).

Digitaalinen ympäristö ja lähestymiskiello

Lasten viettäessä enenevässä määrin aikaa digitaalisessa ympäristössä, myös heihin kohdistuvien väärinkäytösten uhka kasvaa. Verkkovälitteisen häirinnän kasvu on huolestuttavaa, ja sitä vastaan taistelemiseksi tulisi ryhtyä tehokkaisiin toimenpiteisiin. Myös LOS-komitea on nostanut esiin digitaalisen ympäristön mahdollistamat uudet tavat tehdä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa (CRC/C/GC/25, kohta 80). YK:n lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevä erityisedustaja on verkkovälitteiseen kiusaamiseen vastaamiseen liittyen raportissaan todennut hyviksi käytännöiksi lakeja, joilla mahdollistetaan turvaamistoimia perustuen verkossa tapahtuneeseen kiusaamiseen. Erityisedustajan mainitsemiin turvaamistoihin sisältyy muun muassa kommunikointikiello tiettyä henkilöä kohtaan (A/HRC/31/20, kohta 87). Koska nimenomaan kiusaaminen verkossa on usein vertaisuuhteissa tapahtuvaa, on tässä todettava, että ilmeisesti kuitenkin lähestymiskiellon määrääminen alle 15-vuotiaalle ei Suomessa ole mahdollista rikosoikeudellisen vastuukäytännön johdosta.

Mietinnössä otetaan kantaa verkossa tapahtuvaan toimintaan ja sen kieltämisen mahdollisuuksiin lähestymiskiellon nojalla (s. 22–23, 41). Mietinnössä todetaan, että voimassa olevan lain mukainen lähestymiskiello on kiello ottaa yhteyttä suojattavaan henkilöön eikä yhteydenottotapoja ole laissa rajoitettu, joten yhteydenotto voi tapahtua myös esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Lisäksi mietinnössä viitataan tuoreeseen oikeuskäytäntöön (KKO 2021:50), jossa taas on todettu, että ”[lähestymis]kiellolla ei siten välttämättä voida torjua kaikkea kehittyneen teknologian mahdollistamaa, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa henkilöön kohdistuvaa vakavaa

häirintää”. Olisi suotavaa, että jatkovalmistelussa otetaan tähän kysymykseen selkeästi kantaa, jotta soveltamiskäytännössä vältetään epä johdon mukaisuuksilta.

9. Lähestymiskiellon valvonta

-

10. Lähestymiskiellon rikkominen

-

11. Ehdotuksen vaikutukset

-

12. Muuta

-

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto